

ERMANNIO M. TONIOLO, O.S.M.
Pontificia Facoltà Teologica «Marianum»

LA BEATA MARIA VERGINE NEL CONCILIO VATICANO II

CRONISTORIA DEL CAPITOLO VIII
DELLA COSTITUZIONE DOGMATICA "LUMEN GENTIUM"
E SINOSI DI TUTTE LE REDAZIONI

Roma
Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa»
2004

APPENDIX

SCHEMA-BALIĆ DEL 21 NOVEMBRE 1963

- NB. Riporto in questa *Appendix* lo schema preparato da p. Balić il 21 novembre 1963, e inviato a Mons. Philips, come ultimo tentativo di compromesso per il capitolo *De Beata* da includere nella costituzione *De Ecclesia*. Si vedano le pagine 233-235 e la nota 48 di questo secondo capitolo. Si conserva copia alla PAMI, *Archivio Balić*, anno 1963.

*Caput VI seu Epilogus*DE LOCO ET MUNERE BEATAE VIRGINIS DEIPARAE
IN MYSTERIO CHRISTI ET ECCLESIAE

A mano, calligrafia di p. Balić, nel dattiloscritto dell'Archivio Balić:

Nota bene! Hoc capitulum compilatum est ex 5 schematibus indicatis in margine sequentibus siglis:

- OGS = Schema officiale correctum a Ven.. Patribus Conc. linguae germanicae et Conferentiae Episcoporum Scandinaviae
 PHIL = Redactio Rev.mi Dni G. Philips
 HISP = Schema Hispanicum
 CHIL = Schema Chilenum
 BUT = Epilogus Rev.mi Abbatis Butler

Mysterium Ecclesiae, in qua Divinus Redemptor salutem operatur, Sacrosancta Synodus contemplandum demum sibi proponit peculiari habita ratione "gloriosae semper Virginis Mariae, Genitricis Dei et Domini nostri Iesu Christi", quippe quae cum Capite et Membris Corporis mystici Christi intime coniungatur.

- OGS 1.- (*De arcta necessitudine inter Christum et Mariam iuxta Dei beneplacitum*). Immensae etenim bonitatis Creator omnium sapientissimus Deus, qui omnimoda fruebatur libertate in determinanda via ac ratione qua generis humani *elevatio in consortium divinae naturae* et liberatio a se perageretur, ab aeterno uno eodemque decreto cum divina Sapientiae incarnatione Beatissimam Virginem praestituit, ex qua Verbum caro factum, in plenitudine temporis (cfr. Gal. 4,4), nasceretur. Cum autem sacrae litterae, sive diserte sive implicite, Mariam cum Iesu arctissimo et indissolubili vinculo coniunctam inde a praeannuntiatione prophetica (cfr. Gen. 3,15; Isai. 7,14; Mt. 1,23) ac virginali conceptione (cfr. Mt. 1,18-25; Lc. 1, 26-38), veluti ante oculos proponant plane congruit ut postquam Sancta Synodus *de mystico Christi corpore locuta est summam etiam illustret tum Virginis locum et munus in Ecclesia tum redemptorum officia erga Mariam, Christi ipsorumque Matrem.*
- HISP

- PHIL 2.- (*De Maria in A. Testamento*). “Historia salutis in Vetere Testamento, quo lente praeparabatur adventus Christi in mundum, pedetentim clarius proponit figuram *mulieris*, Redemptoris Matris, quae iam prophetice praenuntiatur in promissione protoparentibus in peccato lapsis, facta de victoria super serpentem (cfr. Gen. 3,15). Ipsa est virgo quae ‘concipt et pariet filium cuius nomen vocabitur Emmanuel’ (cfr. Isai. 7,14). Ipsa ex qua in Bethlehem ‘egredietur qui sit dominator in Israel’ tempore quo parturiens pariet (cfr. Mich. 5,2-3). Ipsa est per excellentiam *Filia Sion* praecellens inter humiles et pauperes Domini, qui salutem fiduciose non nisi ab eo sperant et acceptant. In ea post longam expectationem promissionis, complentur denique tempora et inauguratur oeconomia nova, quando Filius Dei in humanam stirpem intravit ut eam mysteriis carnis suae a peccatis liberaret”.
- OGS 3.- (*De Maria in Annuntiatione*). Cum igitur aeterni Patris Verbum
HISP hominis naturam ex muliere sumere voluerit, ut quemadmodum “femina contribuit ad mortem ita etiam contribuerit (*sic*) ad vitam”, et sic liberatio ope utriusque sexus haberetur, id “ita perfecit ut designatae Matris” (*sic*), ex praevisis meritis Christi sublimiore modo redemptae, “gratia sua potenti eandem praeveniente, liberam in fide acceptationem donaret” (cfr. Lc. 1,38), “ut Filius Dei incarnatus novus Adam Salvatorque mundi, Beatae Mariae quoque filius fieret”.
- BUT Quo consensu Maria, *Filia Adae*, facta est non tantummodo Mater Iesu unici divini Mediatoris ac Redemptoris, verum etiam sub Eo et cum Eo, ad sociata est, divina dispensatione, ad opus redemptionis Christi. Iste autem Deigenitricis salutaris consensus et eius consortium in Redemptionis opere perficiendo, “indesinens perseveravit”.
- PHIL Merito ergo *Patres Mariam non passivum instrumentum* sed “causam liberam salutis generis humani per fidem et oboedientiam habebant, ita ut ‘Virginis Evae Virgo Maria fieret advocata’ (S. Irenaeus, *Adv. Haeres.* 5,19,1; cfr. 4,33-4. PG 7, 1175; 1074-5). Unde Patres et liturgiae asserere solebant per Virginem Evam, mortem; per Virginem vel de Virgine Maria vitam apparuisse (S. Cyr. Hier., *Cat.* 12,15. PG 33,741). Et comparatione cum Eva facta, Mariam matrem viventium appellare (S. Epiph., *Haer.* 78,18. CGS 37, 468-9). Et quasi in proverbium proferre ‘mors per Evam, vita per Mariam’ (S. Hier., *Ep.* 22, 21. PL 22, 408) vel ‘per feminam mors, per feminam vita’ (S. Augs., *Serm.* 232. PL 38, 1108)”.
- PHIL 4.- (*Maria et Iesus Infans*). “In Evangelio de Iesu infantia Maria describitur ut exurgens cum festinatione ad visitandam Elisabeth, quae, Spiritu Sancto repleta, illam salutatur: ‘Beata quae credidisti, quia perficientur in te ea quae dicta sunt tibi a Domino’ (Lc. 1, 44-45). Ipsa vero exsultans prophetavit: ‘Beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est’ (Lc. 1, 48-49). Nocte Nativitatis Deipara Filium suum primogenitum, qui virginitatem Matris illibatam conservavit et consecravit, gaudens amplectitur, eumque recens natum ‘homini-

bus bonae voluntatis, pastoribus vigilantibus, et sapientibus ex Oriente magis, verum lumen quaerentibus, laetabunda ostendit.

Quando vero eum in templo, cum oblatione pauperum Domino praesentavit, diro dolore affecta est, audita praedictione de contradictione cui Filius exponeretur ac de gladio qui animam Matris pertransiret (Lc. 2,34-35). Dolorosa etiam fuit sed fide constans in tenebris persecutionis, quando Ioseph cum Puero et Matre eius in Aegyptum fugit (Mt. 2,13-14). Dolens rursus et mirans quando puerum per tres dies quaesitum, in templo, in eis quae Patris eius erant occupatum adinvenit (Lc. 2, 48-49).

HISP In his omnibus elucet 'Matris et Filii nunquam dissociata consuetudo vitae et laborum'; in his elucet 'perpetua cum Iesu Filio ad gaudia, ad lacrimas, communitio vitae instituta', salutarium mysteriorum plena, quae meditabunda conservabat Maria conferens in corde suo (Lc. 2,19 et 51) (S. Pius X, *Ad diem illum*, 2 febr. 1904. DC, n. 488, p. 371. Leo XIII, *Magnae Dei Matris*, 8 sept. 1892; DC, n. 395, p. 267)".

PHIL 5.- (*Maria, in vita publica et in Passione Iesu Christi*). "Durante autem vita publica Iesu, in initio, in decursu, et in consummatione operis eius Beata Virgo signanter apparet. In initio quidem quando ad nuptias in Cana Galileae, misericordia pro hominibus egentibus mota, primum signum effusionis messianicae intercessione sua inducit, dum Iesum gloriam suam manifestavit et crediderunt in Eum discipuli eius, ipsa vero servis locuta est: 'Quodcumque dixerit vobis facite' (Io. 2,1-11). In decursu praedicationis eius audivit verba quibus Filius eius, regnum ultra ligamina carnis et sanguinis extollens, oboedientia custodientes verbum Dei sicut ipsa fideliter custodiebat, beatificavit (Mc. 3,35; Lc. 11, 27-28). Maxime vero Matris cum Filio indesinens unio tunc enituit, cum iuxta Crucem non sine divino consilio stetit (cfr. Io. 19, 25), vehementer cum Unigenito suo condoluit, eius sacrificio seipsam cum Ipso et per Ipsum magno animo consociavit.

HISP Ibi namque vita Redemptoris culmen attingebat altissimum; ibi etiam nova Eva, Adami novi adiutorium non modo adfuit sed interfuit (Leo XIII, *Parta humano generi*, 8 sept. 1901, DM, n. 472, p. 351) adeo ut 'ex hac Mariam inter et Christum communitio dolorum et voluntatis, promeruerit illa ut reparatrix perditis orbis dignissime fieret', ut verbis utamur venerabilibus a Sancto Pio X confirmatis (cfr. *Ad diem illum*, ibid., n. 488, p. 371)". "Decuit ergo ut cum Sacerdos noster iam iam moriturus Novum Testamentum sanguine suo condebat, spirituales Virginis maternitatem proclamaret super redemptos universos (cfr. Io. 19,25).

OGS Quoniam vero humanae Redemptionis fructus non antea plene conferendi erant quam promissus a Christo Spiritus Sanctus, in die Pentecostes adveniret, Mariam una cum Apostolis in oratione in Cenaculo contemplantur perseverantem (cfr. Act. 1, 14), suis quoque precibus effusionem Spiritus implorantem.

- OGS 6.- (*Mariae Virginis singularia privilegia et exitus gloriosus*). Maria Virgo a Deo, qui ineffabili Eam prosecutus est amore, singularibus omnino privilegiis ornata est: mirabilis quippe fuit in suo ortu, ob Immaculatam Conceptionem; mirabilis in sua vita, cum exspers omnis culpae personalis, insimul mater semperque mente et corpore, virgo exstiterit; mirabilis denique in suo exitu, quia etsi mortem subiit temporalem, quo plenius Filio assimilaretur, nexibus tamen mortis cum deprimi minime potuisset, corpore et anima gloriosa in caelum assumpta est.
- PHIL “Ita plene conformatur Filio suo immortalis saeculorum Regi ac peccati mortisque victori et in signum elevatum pro tota Ecclesia, quae ad eandem spem gloriae Christi resuscitati etiam in corpore participandae, exemplo sui praecellentissimi Membri, suaeque Matris et Reginae fortiter roboratur”.
- OGS 7.- (*Maria in tempore Ecclesiae*). Cum itaque Beatissima Virgo ab aeterno praedestinata, ut esset Dei hominumque Mater, divina Providentia sic disponente, hisce in terris Christi passibilis fuerit generosa Socia “in opere Redemptionis, eo ipso coelestis quoque gratiae Mediatrix et Advocata nostra” iure meritoque salutatur, quoniam etiam nunc Christi gloriosi in coelis socia manens, pro omnibus per Christum intercedit. “Ita ut quae olim cooperata est fide et caritate ut fideles in Ecclesia nascerentur, sit etiam nunc nostrae salutis media et sequestra”.
- Maria autem in Christo est Mediatrix, eiusque mediatio non ex aliqua necessitate, sed ex beneplacito divino et superabundantia et virtute Iesu provenit, qui iuxta absolutam significationem verborum Apostoli (1 Tim. 2,5): “Unus... Deus, unus et Mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus”. Christi ergo mediatio Beatae Virginis mediatione non obscuratur vel minuitur, sed potius extollitur et honoratur.
- Hinc itaque evincitur Mariam quae in Corpore Christi mystico concendo partem habuit, quaeque Assumpta in caelum ac Regina a Domino constituta erga omnes maternum gerit animum, super omnes post Filium obtinere primatum.
- 8.- (*Maria typus Ecclesiae*). Beata Virgo Maria, sive pauper et humilis in terris degens, sive gloriosa in caelo regnans, eximium Ecclesiae typum et exemplar venerabilis agnovit Traditio.
- Ecclesia enim sponsa Christi est, quam ipse sibi praeparavit ‘gloriosam non habentem maculam aut rugam’ (Ephes. 5,27); est Virgo quae uni Christo pure et veraciter adhaeret; Mater est etiam quae per regenerationis lavacrum novos Dei filios indesinenter educit. Praeit autem Maria, Christi Spiritus sponsa, cum eo in universis caritatis operibus coniuncta inde ab Incarnatione; praeit Maria, ante partum, in partu et post partum Virgo integerrima uni Deo consecrata; antecedit Maria, totius Christi Mater ‘spiritu quidem non Capitis nostri quod est ipse Salvator, ex quo magis illa spiritualiter est nata, sed plane membrorum eius quod nos sumus... corpore vero ipsius Capitis mater’ (S. Aug., *De sancta Virg.*, 6; PL 40, 399).
- HISP

Ideo Ecclesia oculos ad Mariam elevat, quae utpote vera Dei et hominum Mater, omnibus creaturis dignitate et sanctitate praecellit et toti electorum communitati tanquam exemplar praefulget.

PHIL Ecclesia de ea pie recogitans, eamque in lumine Verbi hominis facti contemplans, in summum mysterium Incarnationis venerabunda intimius penetrat, Sponsoque suo semper magis conformatur. Maria enim in historia salutis intrinsecus ingressa, maxima fidei nostrae dogmata velut incorporat. Praedicata, ad Filium suum, eiusque sacrificium atque ad amorem Patris auditores advocat. Praedicantibus autem, omnibusque apostolicis operariis animum addit, ut gloriam Christi enixius proclamant, Ecclesiam vero praecelsae figurae Mariae continuo magis similem efficiant, in fide, oboedientia, caritate, puritate, patientia.

OGS 9.- (*De cultu erga Beatissimam Virginem Mariam*). Quoniam igitur Beatissimae Virgini singularis competit excellentia, ita ut ab archangelo, nuntio Dei, gratia plena (Lc. 1, 28) et ab Elisabeth Spiritu Sancto plena, benedicta inter mulieres (cfr. Lc. 1, 42) salutaris meruerit, nil mirum si, quemadmodum ipsamet de seipsa prophetavit, “betam me dicent omnes generationes” (Lc. 1, 48), cunctis a gentibus et ab universis ritibus, suffragiis saeculorum decursu continuo crescentibus, omni quidem cum laude, “Beata” praedicatur, colitur, amatur, invocatur eademque in exemplum ad imitandum proponitur.

HISP “Quae enim Filius Matri suae largitus est tanta sunt, ut omnium hominum et angelorum dona et gratias immense superent, cum nulla unquam dignitas dari possit, quae divinam maternitatem excedat aut aequet: Maria enim, ut ait Angelicus Doctor, ex eo quod est mater Dei, habet quamdam dignitatem infinitam, ex dono infinito quod est Deus (Pius XII, *Nunt. radioph.*, “Inter complures”, 24 oct. 1954; DM. 918, p. 830; cfr. 1, 25, 6, ad 4). Quae autem in excellentia una est, una etiam hyperduliae cultu ab Ecclesia veneratur”.

OGS Tantum vero abest ut huiusmodi singularis cultus marialis cultui divino latriae detrimento sit, ut potius illi quam maxime faveat. Varias igitur formae pietatis erga Dei hominumque Matrem, quas Ecclesia – intra limites sanae et orthodoxae doctrinae pro temporum et locorum condicionibus et pro indole ingenioque fidelium – approbavit, ad id spectant, ut, dum Mater honoratur, Filius in quo aeterno Patri complacuit omnem plenitudinem inhabitare (cfr. Col. 1,19), rite noscatur, ametur, glorificetur eiusque mandata serventur; et sic per Christum, qui est “via et veritas et vita” (Io. 14,6), homines ad Dei unius et trini cognitionem supremamque adorationem perducantur.

Quam sanam, catholicam doctrinam, Sacra Synodus consulto fortiterque docet, eodemque tempore admonet Episcopos, ut sedulo invigilent, theologis divinisque verbi praeconibus, ut ab omni falsa veritatis superlatione, quemadmodum et a nimia mentis angustia, in singulari Dei Parentis dignitate consideranda, abstineant.

Commendando igitur devotio qua christifideles Deiparae gloriosae

laudes concelebrant vel Advocatae piissimae patrocinium deprecantur meminerint autem omnes veram devotionem in quodam unius momenti affectu minime consistere, prorsusque respuant omnem vanam credulitatem; e contra firmiter teneant devotionem ex vera fide procedere, qua omnes adducimur ad imitationem virtutum illius Sanctissimae Virginis, quae fuit “ancilla Domini” (Lc. 1, 38), humillima et oboedientissima quaeque fidelissime servavit, ea “conferens in corde suo” (Lc. 2,19) quaecumque ad Verbum Incarnatum pertinebant (Lc. 2,51), beata quia credidit (cfr. Lc. 1,45) salutata.

14.- (*Virginis exaltatio*). Nil igitur mirum si Beata Virgo “quae vere omnis creaturae Domina facta est cum Creatoris mater exstitit, necnon quia Dei voluntate in aeternae salutis nostrae opere eximias habuit partes” (Pius XII, *Ad Caeli Reginam*, 11 oct. 1954; DM., n. 902, p. 800-801), inde a Concilio Ephesino, Eam pietas Ecclesiae “ut Reginam et imperatricem Mariam effingit, regio in solio sedentem, regalibus ornata insignibus, diademate redimitam, atque angelorum sanctorumque caelitum circumfusam cohorte”. (ibid., n. 900, p. 799).

In coelo igitur, iuxta Ioannis visionem “Virgo sole amicta refulget, cum luna sub pedibus eius ac duodecim stellis coronata (Ap. 12,1), ubi neque mors neque luctus neque clamor neque dolor erit ultra, quia prima abierunt et nova facta sunt omnia (Ap. 4,5), ita Maria manifestatur typus Ecclesiae consummatae, exemplar videlicet illius gloriosae beatitudinis, qua Ecclesia fruatur, cum omnia innoventur ac civitas Hierusalem de coelo a Deo descendat, parata sicut sponsa ornata viro suo (Ap., 21,1-8). Interea sperat et orat Ecclesia, ut omnes qui christiano nomine honorantur, et quorum plures, praesertim in orientalibus regionibus fervido impulsu in Deiparae cultu devotionemque feruntur, Maria “Ecclesiae Matre” intercedente, ad pacem et concordiam catholicam perveniant. Ita cuncti qui in Christum credunt, seipsos, Deo favente, aliquando agnoscent etiam ut filios dolorum et gaudiorum Beatuae Virginis, fratres et sorores Primogeniti, cui cum Patre et Sancto Spiritu sit gloria honorque in saecula.

CHIL

PHIL

HISP